

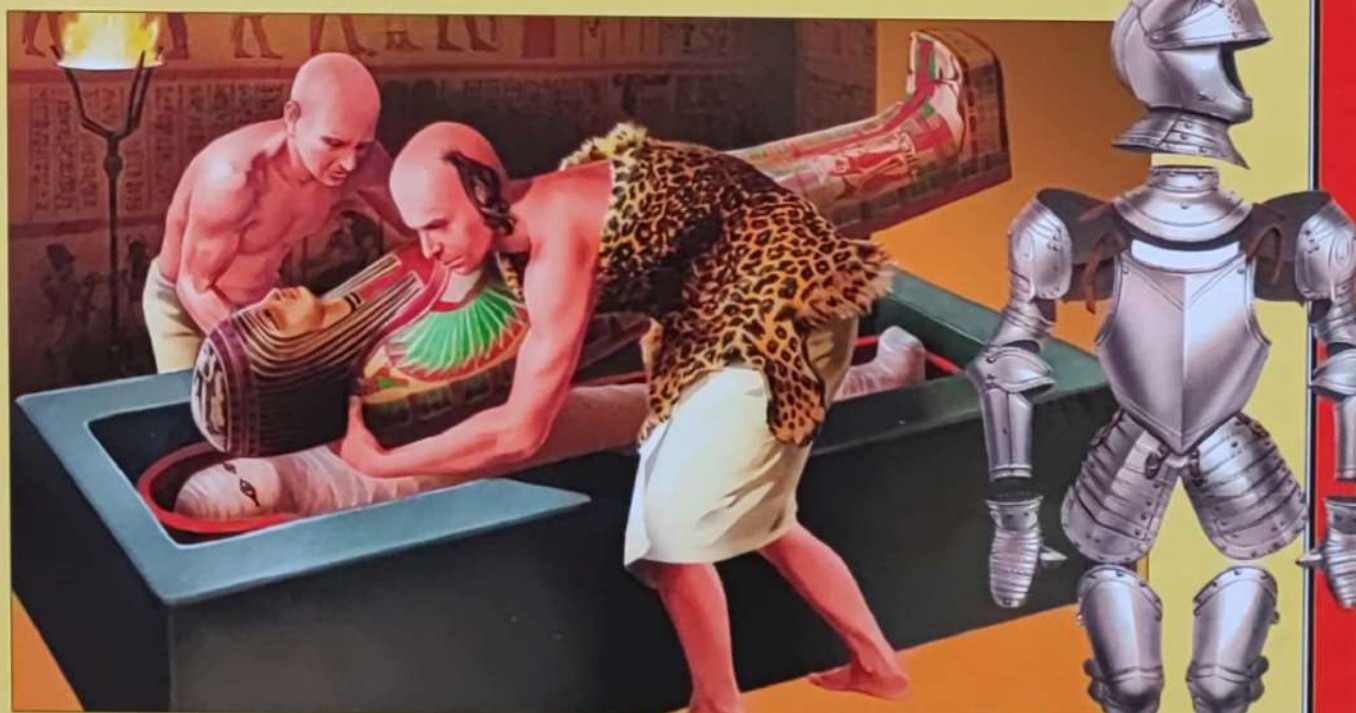
гледајте • читајте • сазнајте

Праисторија

Средњи век

Савремено доба

WWW.KNJIZARAODISEJ.RS

ДЕЧЈА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

VUKOVLJAK

гледајте • читајте • сазнајте

WWW.KNJIZARAODISEJ.RS

Праисторија

Средњи век

Савремено доба

V
VUKOVLJAK

Београд, 2004.

САДРЖАЈ

ОД ХОМИНИДА ДО ХЛАДНОГ РАТА ВЕЛИКЕ ЕТАПЕ	7	ОД ПИРАМИДА ДО ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ВЕЛИКИ ДОГАЂАЈИ	51	ОД ХАМУРАБИЈА ДО НАШИХ ДАНА ВЕЛИКЕ ЛИЧНОСТИ	95
Пре историје	8	Фараонски споменици	52	Око за око	96
У "плодном полумесецу"	9	Прича о пљачкашима	53	Проклети фараон	97
Око Вавилона	10	Преко Црвеног мора	54	Цареви Израела	98
Пурпурно црвена	11	Против Сина Неба	55	Филозоф бројева	99
Три хиљаде година цивилизације	12	Нулта олимпијска година	56	Златно доба Атине	100
Полис против полиса	14	Три стотине против хиљаде	57	Филозоф који није знао	101
Пораз Грка	16	Од Индије до Атланског океана	58	Ханибал и Сципион	102
Живот испричан у гробницама	17	На врху брега Палатина	59	Тиберије и Гај	103
Римска цивилизација	18	Против Картагине	60	Од генерала до диктатора	104
Почиње средњи век	20	У потрази за слободом	61	Дуг период мира	106
Нова религија	21	Буђење вулкана	62	Србија у средњем веку	107
На византијском двору	22	Император у републици	63	Алахов пророк	108
Ширење ислама	23	Варвари и крај Римског царства	64	Култ цара	109
Свето царство	24	На врховима халебарди	66	Царство и Ломбардијски савез	110
Папа и цар	26	Један писани закон	67	Божанска власт	111
Са северних мора	27	Алах и Мухамед	68	Цар и витезови у Крсташким ратовима	112
Освајање Јерусалима	28	Лењи краљеви	69	За Округлим столом	113
Четири града ривала	29	После смрти Карла Великог	70	Црква и нови редови	114
Развој градова у Европи	30	Витезови, монаси и кметови	71	Господари градова	116
Мали велики цар	31	Словени	72	На двору Лоренца Величанственог	118
Старе цивилизације Средње Америке	32	Нови начин бројања	73	Од Ђирила до Вука	120
Почиње нови век	34	Од Венеције до Кине	74	Ремек-дела и открића	121
Реформа цркве	35	Витезови у Светој земљи	75	Крај монархије	122
Држава, то сам ја	36	Један век борби	76	Од Ајача до Ватерлоа	124
Век просвећености	37	Рађање велике Шпаније	78	Србија постаје краљевина	125
Долазак машина	38	Проналасци у пољопривреди	79	Шест деценија на челу Црне Горе	126
Настанак Сједињених Америчких Држава	39	После Наполеона	80	Жена на власти	127
Слобода и једнакост	40	Устанци у Србији	81	Први амерички председници	128
Радници и фабрике	41	Подељени континент	82	Друго царство у Француској	129
Србија је самостална	42	Празници индустрије	83	Вође рата	130
Свет у рату	43	Појава диктатура у Европи	84	Млади председник	132
Крај царева	44	У концентрационим логорима	86	Пророк ненасиља	133
Нови	45	Против нацизма и фашизма	87	Научник који је проучавао атоме	134
Подељени зидом	46	Послератни рачуни	88	Духовник, аскета и беседник	135
ИСТОРИЈСКИ ЖУРНАЛ	48	Избија шездесет осма	90	ИСТОРИЈСКИ ЖУРНАЛ	136
<i>Лекција</i>		Заједно у Европи	91	<i>Лекција</i>	
<i>Краљевић и његов ослободилац</i>	50	ИСТОРИЈСКИ ЖУРНАЛ	92	<i>Лекција</i>	
		<i>Лекција</i>		<i>Њеово Величанство краљ Луј XIII</i>	138
		<i>Посјанак Рима</i>	94		

Праисторија • Средњи век • Савремено доба

ОД ХОМНИДА ДО ХЛАДНОГ РАТА

ВЕЛИКЕ ЕТАПЕ

WWW.KNJIZARAODISEJ.RS

Као свака историја, и историја човечанства има свој почетак, који се поклапа са првим казивањем које је неко успео да сачува у писаном облику. Све оно што се догодило пре тог тренутка јесте *праисторија*. *Australopithecus*, *Homo habilis*, *Homo erectus*, наши најстарији прародитељи, нису нам оставили никакав писани документ о својој историји, већ само сведочанство о свом постојању (своје кости или своје предмете, прво од камена а затим од метала). Преко 70 хиљада година ни *Homo sapiens* није записивао своју историју.

Праисторија се дели у више раздобља или ера. Последње ера (звана и неозоик или квартар), ера на чијем почетку се појавио *Homo habilis*, почела је пре два милиона година *палеолитом*, старијим каменим добом, у коме човек користи примитивне предмете од грубо клесаног камена.

Око IX миленијума пре н.е. долази до великог техно-

лошког напретка: човек измишља лук и стрелу, дуби стабла и користи их као прва пловила, прави мреже и друге алатке за

пецање. То доба је *мезолит* (средње камено доба) и у њему камени врхови харпуна и копаља постају лаганији захваљујући финијој обради. Између IX и VII миленијума пре н.е. углачана оруђа почињу да замењују предмете од грубо клесаног камена: то доба је *неолит* (млађе камено доба). Човек почиње да узгаја биљке и животиње од којих може имати користи, прави предмете од керамике и облачи се у тканине израђене од биљних и животињских влакана. Око 3000. године пре н.е. појављују се и први предмети од бронзе и почиње обрађивање метала.

ПРИЧА О ЛУСИ

О њој знамо изузетно мало, али она нам је оставила један од најстаријих споменика неписане историје човека. Живела је у Африци, тачније у Етиопији. Била је висока око метар и десет и имала је свега 27 килограма. Морала је имати тридесетак година када је умрла и оставила нам свој скелет. Не знамо како јој је било име, па су је истраживачи прозвали Луси. Али зато знамо којој је породици припадала: то је породица аустралопитека, „мајмуна са југа“, који су живели пре око два и по милиона година.

Уз наслов, удица; горе лево, човеколики мајмун клеше кремен; овде изнад, обрађено камење које је коришћено као оружје и оруђе. Испод, лево: умилостивљујући прикази сцена из лова на зидовима једне пећине; десно, копље.

НА ЗИДОВИМА ПЕЋИНА

У Алтамири, на северу Шпаније, откривене су 1879. године пећинске слике на којима су приказани јелени, дивљи бикови и бизони у природној величини. Уследила су и бројна друга открића. У Француској, у пећини Руфињак, насликани су носорог и мамут крај кога стоји неколико козорога прекривених густом длаком. У пећини Ласко су поред већ поменутих животиња насликани и коњи у галопу. Присуство црвене, црне и жуте на овим сликама показује да је човек рано научио да прави тинктуре и боје.

У „ПЛОДНОМ ПОЛУМЕСЕЦУ”

Остаци зигурата у Уру: некадашња висина од 90 метара данас је сведена на око 15 метара, али је и даље реч о моћној конструкцији.

У Месопотамији (што на грчком значи „међуречје”), развиле су се између Тигра и Еуфрата неке од најпознатијих старих цивилизација. Наиме, ова широка равница је са својом сушном и топлом климом, али и великим могућностима наводњавања, развила богату земљорадњу која јој је донела назив „плодни полумесец” и која је пружала бројне погодности народима који су се ту настанили. То су били прво Сумери, о којима су сведочанства пронађена тек у релативно скорије доба (око 1940. године). Археолошка ископавања која је енглески археолог Лионард Вули покренуо у близини града Ур открила су *зиџураи*, вишеспратну правоугаону грађевину намењену посматрању неба, на чијем се врху уздизао храм. Сумери су били подељени у независне градове-државе, од којих је сваки имао на че-

Пијаца тканина у граду Мари.

ДРАГОЦЕНИ АРХИВ

Око 2.900 година пре нове ере, у близини данашњег места Тел Харири, недалеко од границе између Сирије и Ирака, изграђен је град Мари. Да би се повезао са Еуфратом морао је да се ископа канал дужине 120 км. У овом граду су археолози успели да открију једну од најбоље очуваних краљевских палата у читавој области и архив (25.000 таблица исписаних на акадском) богат подацима о историји ових народа.

Занимљивосћ

Зигурат је био вишеспратна грађевина изграђена од цигала сушених на сунцу. Зигурат у Уру био је висок 90 метара, са 90 метара дугачким и исто толико широким темељима. Последњи спрат је био висок 15 метара и на њему се уздизало Мардуково светилиште. Ове грађевине вероватно дугују своју висину како функцији астрономских опсерваторија тако и намери да се богу, који је боравио у храму смештеном на њиховом врху, олакша успињање на небо.

лу краља, вођу војске и надзорника за верске послове. Поред изума писма, овом народу дугујемо прва астрономска посматрања и нека од првих уметничких ремек-дела. Сумере су у овој области потиснули Акади, који су ујединили Месопотамију.

Заветне статуете приношене боговима: Сумери су обожавали око 3.000 божанстава.

ОКО ВАВИЛОНА

пала (669-631. пре н.е.), али његова владавина се поклопила и са почетком опадања. Вавилонско царство се препородило за време владавине Навополасара и Навукодоносора, који су обновили престоницу и претворили је у центар трговинске размене са Индијом и Арабијом. Навукодоносор је повео и поход против јеврејског краљевства, чије становнике је одвео у Вавилон као робове. По његовој смрти, персијски цар Кир Велики је покорио целу земљу.

Месопотамија је била колевка многих народа који су се смењивали на власти у плодној регији између Тигра и Еуфрата. После сумерског периода дошло је Старо вавилонско царство, које је трајало скоро хиљаду година (2100-1146. пре н.е.). У време владавине Хамурабија (1792-1686. пре н.е.), Вавилон је постао центар читавог Блиског истока. Краљевство које је основао Хамураби савладали су Хетити, пореклом из Турске, половином XVI века пре н.е. Наследили су их Касити

и потом Асирци, ратнички народ који је под вођством Тиглат-Паласара I (1115 до 1077. пре н.е.) брзо освојио Месопотамију. За свега неколико година асирско царство се проширило од Персијског залива до Средоземног мора, покоравајући Феничане, Египћане, Међане, Персијанце, Вавилонце и Грке, којима је наметнут огроман данак. Два најважнија града, Асур и престоница Нинива, по значају су потиснули Вавилон. Врхунац моћи Асирца био је за време краља Асурбани-

пала (669-631. пре н.е.), али његова владавина се поклопила и са почетком опадања. Вавилонско царство се препородило за време владавине Навополасара и Навукодоносора, који су обновили престоницу и претворили је у центар трговинске размене са Индијом и Арабијом. Навукодоносор је повео и поход против јеврејског краљевства, чије становнике је одвео у Вавилон као робове. По његовој смрти, персијски цар Кир Велики је покорио целу земљу.

Горе: процесија у част Мардука; овде изнад, астрономи задубљени у проучавање звезда. Горе десно: типични чамци од трске који плове по Еуфрату. Поред: Гилгамеш.

НЕСТАЛИ ГРАДОВИ

Ако данас пролазите широком међуречном равницом која је пре више хиљада година била станиште првих великих људских цивилизација, видећете да се у њој ту и тамо уздижу брежуљци. То су остаци великих градова изграђених од цигала које су се под утицајем времена и сунца раздробиле и претвориле у огромне гомиле рушевина на којима се наталожила вековна прашина.

Занимљивости

Врло је вероватно да су се већ око 1700. године пре н.е. Вавилонци служили таблицама множења и квадратним коренима, да им је био знан понеки појам из алгебре и да су уз то познавали и геометрију, а посебно оне принципе које је касније Питагора изнео у својој теорему. Из вавилонског бројног система научници су преузели сат од 60 минута и обим круга од 360°. У Вавилону је постојала и библиотека у којој су биле сакупљене глинене таблице разних облика, са уклесаним натписима на клинастом писму. Један од омиљених епова Вавилонца била је легенда о митском сумерском краљу Гилгамешу.

ПУРПУРНО ЦРВЕНА

Насликано „око“ било је знак распознавања прамаца феничанских бродова.

БОГ БАЛ

Феничани су обожавали природне силе као да су божанства. Врховни бог је био Бал, бог олуја и грома. У Картагини су Бала звали Молох и представљао га је бронзани џин са главом бика. Њему су се у време епидемија или ратова приносиле чак и људске жртве.

Изнад: новчић и заветне маске, примери уметничког рада Феничана.

Испод: градови су се налазили на местима погодним за трговину.

Феничани су се током III миленијума пре н.е. настанили у приобалном појасу у подножју венца Либана, оснивајући ту своје градове-државе, међу којима и Тир и Сидон. Као изузетно способни трговци и искусни поморци, истраживали су и трговали по читавом Средоземљу, па и даље. Име Феничани, које су добили од Грка, значи „пурпурно црвена“: ради се о боји која се добија од волка, мекушца кога су користили за бојење тканина. Њихова религија била је слична религији народа оближње Месопотамије, са којима су трговали. Тир и Сидон, који су љубоморно чували своју аутономију и због тога никада нису формирали јединствену државу, били су прво под утицајем великих суседних царстава, али после XIII века пре н.е. остварили су пуну независност, раширили се по целом Средоземљу и осно-

вали бројне приобалне градове, међу којима и Палермо, Каљари, Малагу, Кадиз и град предодређен да постане велики противник Рима, Картагину. Међутим, у VIII веку су поново потпали под власт Египћана и Асираца. Око 1200. године пре н.е. отиснули су се кроз Гибралтарски мореуз у потрагу за сировинама (бавром и златом, али пре свега калајем, неопходним за добијање бронзе) и стигли до данашњих Канарских острва и до британског острвља. Феничанима дугујемо увођење фонетског писма, сведеног на 22 знака (слична нашим словима), насупротив изузетно бројним знацима хијероглифског и клинастог писма.

Занимљивости

Алфabetско писмо добило је овакво име управо отуд што се прва два слова на феничанском зову *алеф* и *бет* (одговарају грчким *алфа* и *бета*). Грци су сачинили свој алфabet по узору на феничанско писмо, око VIII века пре н.е.

Три хиљаде година цивилизације

Лотосов цвет нацртан на пустињском песку: тако је приказан Нил на једној старој географској карти. Дужином од преко 2.000 километара пустињом тече река, која се завршава великом делтом. Дуж њених обала налази се појас плодног тла који је, обрађиван и наводњаван речним водама, преко 3.000 година доносио Египту богатство, увећавано и кроз активност занатлија и трговаца.

Египатском историјом доминира фигура фараона који су владали Египтом кроз 31 династију.

После *архајској доба* (3100-2649. пре н.е.) уследило је *Сиваро царсџво*, током кога су изграђене велике пирамиде, Кеопсова, Кефренова и Микеринова.

Половином *Средњеј царсџва*, за време владавине Тутмеса III (1490-1436. пре н.е.), држава је заузимала највеће пространство: границе су јој сезале од Црвеног мора до Либије и преко Синајског полуострва до Турске, укључујући на истоку Палестину и све територије између пустиње и Средоземља.

Око половине 1200. године пре н.е., за време владавине Рамзеса II, серија инвазија је значајно ослабила Египат и тек је од 664. године пре н.е., са *иозним добом*, почео период опоравка. Пошто су га освојили прво Персијанаци, затим Македонци Алек-

Горе: фараон посећује храм са својом свитом робова.

Испод: за одржавање лепоте, огледало и кутијица за шминку.

сандра Великог, и најзад Римљани, Египат је брзо изгубио своју независност.

Египатска цивилизација је оставила крупне трагове свога присуства. Култ мртвих, а нарочито фараона, који је сматран за божанство, као и снажан утицај религије нагнали су старе Египћане да у славу богова граде велике некрополе, пирамиде и храмове који нам, попут оних у Луксору, Карнаку и Асуану, показују умеће њихових архитеката.

Више од три хиљаде године дуж обала Нила ницали су и нестајали импозантни градови, подизани су храмо-

КАМЕН ИЗ РОЗЕТЕ

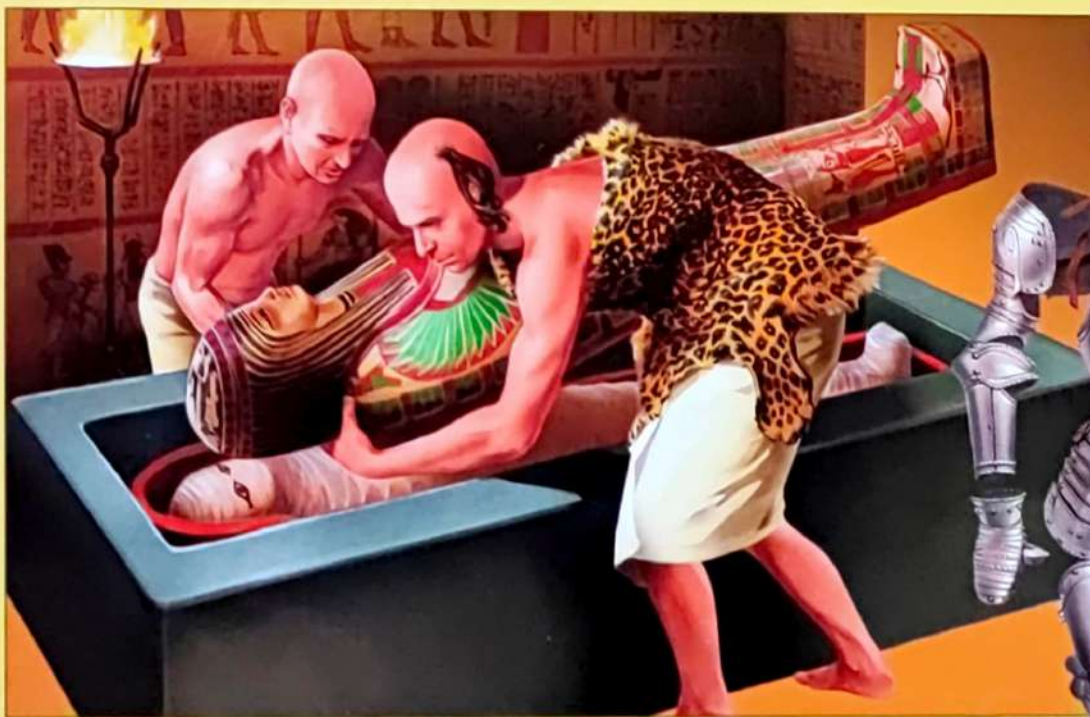
Године 1799. у египатском граду Розети је пронађен део надгробног камена из 196. године пре н.е., на коме је уклесана захвалница свештеника из Мемфиса упућена краљу Птоломеју V. Откриће овог текста, записаног у три верзије – на грчком, хијероглифским писмом и демотским писмом (упрошћеним, народским обликом хијероглифа) – било је велика срећа, јер је он пружао могућност да се полазећи од грчког дешифрују друга два писма. Многи научници су покушали то да ураде, али испоставило се да ствар није нимало једноставна. Најзад је успео Француз Жан Франсоа Шамполион, који је 1814. објавио превод првог дела текста. Човек који је дешифровао камен из Розете био је чудо од детета: са тринаест година је поред грчког и латинског учио хебрејски, арапски, сиријски и арамејски; овим језицима је са деветнаест година додао персијски и коптски. Ова страст за оријенталне језике била је само дугачка припрема за оно што је Жан Франсоа сматрао својим животним циљем: да дешифрује хијероглифе. А када је дешифровао камен из Розете имао је свега 24 године.

гледајте • читајте • сазнајте

Праисторија Средњи век Савремено доба

WWW.KNJIZARAODISEJ.RS

ДЕЧЈА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА

VUKOV
VUKOV LJAK